

INHOUD

<i>Woord vooraf</i>	v
<i>Functiebeschrijvingen</i>	li
<i>Lijst met afgekorte wetgeving</i>	lvii

DEEL I. HET BEGINNEND LEVEN

Hoofdstuk I.

Het recht op voortplanting	3
---	---

Afdeling 1. Juridische aard van de aanspraak op voortplanting en op het krijgen van kinderen.	3
---	---

Afdeling 2. Het recht op voortplanting in het nationale gezinsrecht, het gezondheidsrecht en het strafrecht	5
---	---

§ 1. Echtgenoten en wettelijke samenwoners	5
--	---

§ 2. Mentaal gehandicapten	8
--------------------------------------	---

Afdeling 3. Het recht op voortplanting en de grond- en mensenrechten.	12
---	----

§ 1. Algemeen	12
-------------------------	----

§ 2. Voortplanting door geslachtsgemeenschap: echtelijke onenigheid over een beslissing van zwangerschapsafbreking	13
--	----

§ 3. Medisch begeleide voortplanting.	15
---	----

A. Toestemming tot het gebruik van door invriezing bewaarde embryo's	15
--	----

B. Homologe kunstmatige inseminatie	20
---	----

C. Heterologe in-vitrofertilisatie	22
--	----

1. Wettelijk verbod op in-vitrofertilisatie	22
---	----

2. Bewaring van overtallige embryo's.	27
---	----

D. Verbod op pre-implantatiediagnostiek	28
---	----

E. Besluit	29
----------------------	----

§ 4. Sterilisatie.	30
----------------------------	----

Hoofdstuk II.

Medisch begeleide voortplanting en draagmoederschap	31
--	----

Afdeling 1. Medisch begeleide voortplanting	31
---	----

§ 1. Inleiding en definitie	31
---------------------------------------	----

A. Definitie	31
------------------------	----

B. De wet van 6 juli 2007 betreffende de medisch begeleide voortplanting en de bestemming van overtallige embryo's en gameten	33
---	----

1.	Algemene <i>ratio legis</i> van de Wet Medisch Begeleide Voortplanting . . .	33
2.	Verhouding met andere wetten	34
§ 2.	Onder welke voorwaarden kan medisch begeleide voortplanting plaatsvinden?	36
A.	Voorwaarden met betrekking tot de wensouders, de donoren en de ontvangers	37
1.	Terminologie	37
2.	Leeftijd	38
3.	Samenlevingsvorm en seksuele geaardheid	41
4.	Medisch begeleide voortplanting en overlijden: <i>post-mortem</i> -implantatie van overtallige embryo's en <i>post-mortem</i> inseminatie	43
5.	Gezondheidstoestand en (on)vruchtbaarheid	46
a.	Gezondheidstoestand	46
b.	(On)vruchtbaarheid	46
B.	Voorwaarden met betrekking tot de procedure en de toestemming	47
1.	Voorafgaand onderzoek naar vruchtbaarheid	49
2.	Voorafgaande informatieplicht	49
3.	Voorafgaand aanbod van psychologische begeleiding	50
4.	Overeenkomst en toestemming	51
C.	Voorwaarden met betrekking tot de medische aspecten van de medisch begeleide voortplanting	54
1.	Enkel erkende fertiliteitscentra mogen in-vitrofertilisatie-technieken en bewaring door invriezing uitvoeren	54
2.	Geen nieuwe afnames van gameten zolang de wensouder(s) nog beschikken over overtallige embryo's	56
3.	Bijzondere handelingen	56
a.	Pre-implantatiediagnostiek	56
b.	Inseminatie of implantatie van donormateriaal: verbodsbepalingen	61
c.	Eugenetica en geslachtsselectie: verboden	62
d.	Matching tussen donor en ontvanger: toegelaten	62
D.	Voorwaarden met betrekking tot het gebruik en de bewaring van (overtallige) gameten en embryo's	63
§ 3.	Medisch begeleide voortplanting en afstamming	63
A.	Afstamming in het algemeen	63
1.	Het begrip afstamming	63
2.	Belang van de afstamming	64
3.	De grondslagen van de afstamming	65
4.	De afstammingsregels in een notendop	66
a.	Algemeen	66
b.	Afstamming langs moederszijde	68
1°	De geboortekte	68
1)	De vaststelling van de afstamming	68
2)	De betwisting van de afstamming	68

2°	Erkenning	69
1)	De vaststelling van de afstamming	69
2)	De betwisting van de afstamming	72
3°	Gerechtelijke vaststelling van moederschap gebaseerd op een onderzoek naar het moederschap	73
c.	Afstamming langs vaderszijde	75
1°	De vaderschapsregel	75
1)	De vaststelling van de afstamming	75
2)	De betwisting van de afstamming	78
2°	Erkenning	81
1)	De vaststelling van de afstamming	81
2)	De betwisting van de afstamming	84
3°	Gerechtelijke vaststelling van vaderschap gebaseerd op een onderzoek naar het vaderschap	85
B.	Afstamming en medisch begeleide voortplanting	87
1.	Probleemstelling	87
a.	Biologische vooropstellingen van het afstammingsrecht versus medisch begeleide voortplanting	87
b.	De biologisch-genetische band als grondslag voor de afstamming versus medisch begeleide voortplanting	90
2.	Wettelijk kader	92
3.	Terminologie	94
4.	De afstammingsregels bij medisch begeleide voortplanting met donormateriaal	94
a.	Afbakening	94
b.	Afstamming langs moederszijde bij medisch begeleide voortplanting met donormateriaal	95
1°	De geboorteakte	95
1)	De vaststelling van de afstamming	95
2)	De betwisting van de afstamming	96
2°	Erkenning	97
1)	De vaststelling van de afstamming	97
2)	De betwisting van de afstamming	99
3°	Gerechtelijke vaststelling van moederschap gebaseerd op een onderzoek naar het moederschap	100
c.	Afstamming langs vaderszijde bij medisch begeleide voortplanting met donormateriaal	100
1°	De vaderschapsregel	100
1)	Vaststelling van de afstamming	100
2)	Betwisting van de afstamming	101
2°	De erkenning	103
1)	De vaststelling van de afstamming	103
2)	Erkenning en het tijdstip van verwekking	107
3)	Betwisting van de afstamming	108

3°	Gerechtelijke vaststelling van het vaderschap gebaseerd op een onderzoek naar het vaderschap	109
4°	<i>Post-mortem</i> inseminatie of <i>post-mortem</i> implantatie en afstamming langs vaderszijde	112
§ 4.	Anoniem donorschap en het recht van het kind om zijn afkomst te kennen	114
A.	Basisprincipe: anoniem donorschap	114
B.	Uitzonderingen en nuanceringen op het basisprincipe van anoniem donorschap	115
C.	Recht van het kind om zijn genetische afkomst te kennen	117
1.	Is kennis over de genetische afkomst in het belang van het kind? ...	117
2.	Bestaat in de Belgische rechtsorde het recht van het kind om zijn genetische afkomst te kennen?	118
a.	Artikel 7 IVRK als rechtsgrond voor het recht om zijn genetische afkomst te kennen?	118
b.	Artikel 8 EVRM als rechtsgrond van het recht om zijn genetische afkomst te kennen?	119
3.	Bestaat in de Belgische rechtsorde het recht om te weten of men is verwekt via medisch begeleide voortplanting met donormateriaal? .	120
§ 5.	De bestemming van overtallige gameten en embryo's	121
A.	Overtallige gameten en embryo's	121
B.	De bestemming wordt bepaald in een overeenkomst	122
C.	De bewaring door invriezing met het oog op de verwezenlijking van een latere kinderwens	123
D.	Gebruik in een wetenschappelijk onderzoeksprogramma	123
E.	Donatie van overtallige embryo's en gameten	125
F.	De vernietiging	125
Afdeling 2.	Draagmoederschap	126
§ 1.	Begrip	126
§ 2.	Terminologie	126
§ 3.	Draagmoederschap in de Belgische juridische context	128
A.	Problematiek	128
B.	De toelaatbaarheid en de gevolgen van het draagmoederschap en de draagmoederschapsovereenkomst	131
1.	Gezondheidsrecht	131
2.	Verbintenissenrecht	132
a.	Rechtsgeldigheid van de draagmoederschapsovereenkomst ...	132
1)	Ongeldige toestemming vanwege de draagmoeder?	134
2)	(Ver)koop van een kind en kinderhandel?	135
3)	Ongeoorloofd voorwerp en ongeoorloofde beschikking over de staat van een persoon?	137
4)	Ongeoorloofde oorzaak en schending van de openbare orde en de goede zeden?	139
b.	Uitvoerbaarheid van de draagmoederschapsovereenkomst ...	142

3.	Afstammingsrecht	143
a.	Vaststelling van de afstammingsband met de wensouders	143
1)	Vaststelling ten aanzien van de wensvader	143
2)	Vaststelling ten aanzien van de wensmoeder	147
b.	Grondvoorwaarden tot adoptie	149
c.	Evaluatie	150
§ 4.	Draagmoederschap in een internationale context	151
A.	Draagmoederschap en de rechten van de mens	151
B.	Draagmoederschap in het Belgisch internationaal privaatrecht	153
1.	Problematiek	154
2.	Erkenning van de buitenlandse geboorteakte	154
3.	Evaluatie	158
§ 5.	Algemeen besluit	158

Hoofdstuk III.

Het statuut van en het wetenschappelijk onderzoek op embryo's 161

Afdeling 1. Het statuut van het embryo 161

§ 1. Begripsomschrijving en bescherming 161

§ 2. Eigendomsrecht/zeggenschap over weggenomen lichaamsmateriaal en embryo's 164

A. Juridische grondslag 164

B. Eigendomsrecht of zeggenschap? 165

C. Titularis van de zeggenschap 168

Afdeling 2. Wetenschappelijk onderzoek op een embryo 170

§ 1. Oorsprong van onderzoeksembryo's 170

A. Overtallige embryo's 170

B. De aanmaak van onderzoeksembryo's 170

C. Geaborteerde embryo's en foetussen 173

§ 2. De geoorloofde voorwaarden 174

A. Algemeen 174

B. Voorwaarden 175

1. Een therapeutisch doel of kennisvermeerdering 175

2. Wetenschappelijk en methodologisch correct onderzoek 175

3. Uitvoering in een erkend labo 175

4. Toezicht van een arts-specialist 176

5. Embryo van maximaal 14 dagen 176

6. Subsidiariteitsregel 177

7. Gunstig advies van het plaatselijk ethisch comité 177

8. Geen negatief advies Federale Embryo commissie 178

9. Schriftelijke toestemming betrokkenen 179

10. Voortgangsverslag 182

C. Bijkomende onderzoeksbeperkingen 182

§ 3. Niet-commercieel gebruik van embryo's 183

Hoofdstuk IV.

Abortus	189
Inleiding	189
Afdeling 1. Begripsomschrijving en terminologie	190
Afdeling 2. Constitutieve bestanddelen van het misdrijf abortus	192
§ 1. Moreel bestanddeel: een opzettelijk gedrag	193
§ 2. Materiële bestanddelen	194
A. De vernietiging of doding van een embryo of foetus	194
B. De vernietiging van het embryo of de foetus in het lichaam van de zwangere vrouw	197
1. Een zwangere vrouw	197
2. In het lichaam van de zwangere vrouw	201
a. Het lichaam: intra-uterien en extra-uterien	201
b. Het embryo <i>in vitro</i> of buiten het lichaam	203
c. De foetus tijdens de bevalling: kindermoord	204
C. De vernietiging van een embryo of foetus door een derde ongeacht het middel	205
1. Hoedanigheid van de dader	205
2. De middelen	207
D. Een causaal verband tussen het opzettelijk gedrag en de dood van het embryo/de foetus	208
§ 3. Strafmaat voor abortus buiten de wettelijke voorwaarden	208
§ 4. Poging	210
Afdeling 3. De niet-beoogde abortus door geweld (art. 349 Sw.)	211
§ 1. Omschrijving misdrijf	211
§ 2. Moreel bestanddeel	212
§ 3. Materiële bestanddelen	212
§ 4. Strafmaat	212
§ 5. De poging	213
§ 6. Doding embryo of foetus door onopzettelijk geweld	213
Afdeling 4. Doodslag als gevolg van het gebruik of de aanwijzing van abortusmiddelen (art. 352 Sw.)	215
§ 1. Omschrijving misdrijf	215
§ 2. Moreel bestanddeel	216
§ 3. Materieel bestanddeel	216
§ 4. Strafmaat	217
§ 5. Poging	217
Afdeling 5. Reclame over zwangerschapsafbreking	218
§ 1. Omschrijving misdrijf	218
§ 2. Moreel bestanddeel	218
§ 3. Materieel bestanddeel	219
A. Principes	219
B. Kritiek	219

§ 4. Strafmaat	220
Afdeling 6. Het bewijs van het misdrijf abortus	220
Afdeling 7. Verhouding Wet Zwangerschapsafbreking met het EVRM en met de Wet Patiëntenrechten	222
§ 1. Verhouding Wet Zwangerschapsafbreking en EVRM	222
§ 2. Verhouding Wet Zwangerschapsafbreking en Wet Patiëntenrechten	223
Afdeling 8. Voorwaarden voor een rechtmatige abortus vóór twaalf weken na de bevruchting	225
§ 1. Het verzoek, de informatie aan en de toestemming van de zwangere vrouw	226
A. Verzoek of initiatief van de zwangere vrouw	226
B. Informatieplicht van de arts en/of de instelling voor gezondheidszorg ..	228
C. Toestemming/vaste wil en de meerderjarige, wilsbekwame vrouw	228
D. Toestemming/vaste wil en de meerderjarige, wilsonbekwame vrouw ...	230
E. Toestemming/vaste wil en de minderjarige vrouw	233
F. Toestemming van de partner van de zwangere vrouw?	238
§ 2. De noodsituatie	241
A. Begripsomschrijving	241
B. De rol van de arts	243
C. De rol van de rechter	243
§ 3. Uitvoering door een arts in een instelling voor gezondheidszorg	245
A. Uitvoering door een arts	245
B. Een instelling voor gezondheidszorg met voorlichtingsdienst	246
C. Aantal abortussen in België en abortusmethodes	248
1. Aantal abortussen	248
2. Abortusmethodes	249
§ 4. De wachttermijn	251
§ 5. Sancties bij niet-naleving voorwaarden	254
Afdeling 9. Voorwaarden voor een rechtmatige abortus vanaf de dertiende week zwangerschap	255
A. Algemene voorwaarden	255
B. Bijzondere voorwaarde: ernstig gevaar gezondheid vrouw of uiterst zware en ongeneeslijke kwaal kind	256
1. Ernstig gevaar gezondheid vrouw	256
2. Ongeneeslijke en uiterst zware kwaal kind	257
C. Bijzondere voorwaarde: advies arts-consulent	261
D. Eindtermijn voor abortus na twaalf weken?	263
1. Probleemstelling	263
2. Verdeeldheid in rechtspraak en rechtsleer	264
3. Alternatieve bescherming van de foetus	266
E. Controle rechter	268
Afdeling 10. Gewetensbezwaar arts, verpleegkundige en paramedisch personeel	269
A. Personeel toepassingsgebied en draagwijdte gewetensbezwaar	269

B. Informatieplicht arts t.o.v. medisch team	271
C. Informatieplicht arts t.a.v. patiënt.	271
D. Informatieplicht t.a.v. opvolgende arts.....	272
Afdeling 11. Rol van de noodtoestand als rechtvaardigingsgrond	272
Afdeling 12. De Nationale Evaluatiecommissie Zwangerschapsafbreking	273
§ 1. Oprichting	273
§ 2. Samenstelling	274
§ 3. Taken	274
A. Het registratiedocument.....	274
B. Het jaarlijks document	276
C. Het tweejaarlijks document voor het Parlement.....	277
§ 4. Kritische evaluatie van de oprichting en werking Evaluatiecommissie	277

DEEL II.

RECHTEN VAN PATIËNTEN

Hoofdstuk I.

Recht op gezondheidszorg	283
---------------------------------------	------------

Afdeling 1. Recht op gezondheidszorg als sociaal grondrecht.....	283
--	-----

§ 1. Sociaaleconomische grondrechten vervat in artikel 23 Grondwet.....	283
---	-----

§ 2. Grenzen van solidariteit versus standstillbeginsel	285
---	-----

Afdeling 2. Recht op grensoverschrijdende gezondheidszorg	288
---	-----

Hoofdstuk II.

Wet Patiëntenrechten: definities en toepassingsgebied	291
--	------------

Afdeling 1. Inleiding en doelstellingen	291
---	-----

Afdeling 2. Definities	292
------------------------------	-----

Afdeling 3. Toepassingsgebied.....	294
------------------------------------	-----

§ 1. Beroepsbeoefenaars, geen gezondheidszorgvoorzieningen	294
--	-----

§ 2. Privaatrechtelijke en publiekrechtelijke rechtsverhoudingen inzake gezondheidszorg.....	295
---	-----

A. Het begrip privaatrechtelijke en publiekrechtelijke rechtsverhouding... ..	295
---	-----

B. Rechtsverhoudingen inzake gezondheidszorg	298
--	-----

C. Het begrip gezondheidszorg: orgaanwegneming en medische experimenten	301
--	-----

D. Beroepsbeoefenaars zonder gezondheidszorg.....	303
---	-----

E. Gezondheidszorg zonder beroepsbeoefenaars	304
--	-----

F. Concretisering van patiëntenrechten via koninklijk besluit.....	305
--	-----

Afdeling 4. Rechtshandhaving	306
------------------------------------	-----

Hoofdstuk III.**Het recht op een kwaliteitsvolle dienstverstreking 307**

Afdeling 1. Wettelijke basis en doel wetgever 307

Afdeling 2. Overbodige wetsbepaling: doublure met het zorgvuldigheids-
criterium 308**Hoofdstuk IV.****Het recht op vrije keuze van beroepsbeoefenaar 311**

Afdeling 1. De Wet Patiëntenrechten 311

Afdeling 2. De grondslagen van het recht op vrije keuze van beroepsbeoefe-
naar 313

§ 1. Het zelfbepalingsrecht 313

§ 2. De behandelingsovereenkomst 313

Afdeling 3. De draagwijdte van het vrije keuzerecht van de patiënt 314

§ 1. De feitelijke beperkingen aan de vrije keuze van beroepsbeoefenaar 315

§ 2. De feitelijke beperkingen aan de vrije keuze van gezondheidszorg-
voorziening 317§ 3. De wettelijke beperkingen aan het vrije keuzerecht van de beroeps-
beoefenaar 322

Afdeling 4. De vrije keuze van beroepsbeoefenaar buiten België 325

Hoofdstuk V.**Het recht op gezondheidstoestandinformatie en geïnformeerde****toestemming 331**

Afdeling 1. Situering 331

Afdeling 2. Het recht op gezondheidstoestandinformatie 333

§ 1. Inhoud 333

A. Gezondheidstoestand: diagnose, prognose en gedrag 333

1. Algemeen 333

2. Informatie over de diagnose en waarschijnlijkheidsdiagnose 333

3. Informatie over de prognose 335

4. Gezondheidsvoorlichting: informatie over wenselijk gedrag 335

B. Onderscheid met toestemmingsinformatie 336

§ 2. Betrokken actoren 336

A. De verstrekker van informatie 336

B. De ontvanger van informatie 337

1. Wils- en handelingsbekwame patiënt 337

2. De vertrouwenspersoon 337

a. Begrip en taak 337

b. Vrije keuze van vertrouwenspersoon 338

3. Vertegenwoordiger 339

§ 3. Vorm 340

A. Duidelijke taal 340

B. In beginsel mondelinge informatie, schriftelijk op verzoek	341
§ 4. Uitzonderingen op de informatieplicht	341
A. Het recht om niet geïnformeerd te worden over de gezondheids- toestand	342
B. Therapeutische exceptie	344
Afdeling 3. Het recht op geïnformeerde toestemming	345
§ 1. Het recht om toe te stemmen	345
A. Principe	345
B. Wie geeft de toestemming?	346
§ 2. De informatieplichtige	348
A. Principe: de uitvoerder van de medische tussenkomst	348
B. Verschillende betrokken beroepsbeoefenaars	349
1. Principe: ieder informeert over zijn vakgebied	349
2. Informatie bij een consult	349
3. Informatie bij behandeling in teamverband en bij doorverwijzing	350
§ 3. De inhoud van de toestemmingsinformatie	353
A. Inhoud	353
1. Het doel, de aard, het spoedeisend karakter, de duur, de frequentie en de nazorg van de tussenkomst	353
2. Relevante risico's, tegenaanwijzingen en nevenwerkingen	356
a. Relevante risico's	356
1° De ernst van het risico als belangrijk of als autonoom criterium	358
a) Klassiek criterium: afweging ernst en frequentie van het risico	358
b) De ernst van het risico als autonoom criterium	361
2° De risicofrequentie	363
3° De persoon van de patiënt	364
b. Relevante tegenaanwijzingen en nevenwerkingen	366
c. Correcte informatie over slaag- en risicopercentages	366
3. Behandelingsalternatieven	367
4. Gevolgen bij niet-behandeling	370
5. Financiële gevolgen van de medische tussenkomst	371
a. Informatieplicht zorginstellingen	371
b. Juridische basis en omvang informatieplicht beroeps- beoefenaar over financiële gevolgen tussenkomst	373
c. Informatieplicht bij elke tussenkomst	376
d. Heldere en begrijpelijke informatie	376
6. De beroepsaansprakelijkheidsverzekering	377
7. De vergunnings- of registratiestatus	378
8. Andere relevante gegevens	378
9. Wettelijke bepalingen over de tussenkomst	379
a. Algemeen	379
b. Wettelijk geregelde informatie bij esthetische ingrepen	380

B.	Uitzonderingen op de geïnformeerde toestemming	381
1.	Wettelijke uitzonderingen: dwangbehandeling in het algemeen belang	381
2.	Noodtoestand	384
3.	Afstand van het recht op geïnformeerde toestemming	385
a.	Begrip	385
b.	Geldigheidsvoorwaarden	386
4.	De therapeutische exceptie	387
a.	Begrip	387
b.	Geoorloofdheid en voorwaarden	387
5.	De beslissingsonbekwamen	390
§ 4.	De draagwijdte van de toestemming	390
A.	De specificiteit van de toestemming	390
B.	<i>Extended operations</i>	391
§ 5.	De vorm van de toestemmingsinformatie en van de toestemming	394
A.	Vorm van de toestemmingsinformatie	394
B.	Vorm van de toestemming	395
1.	Uitdrukkelijk of stilzwijgend	396
a.	De aard van de medische handeling	396
b.	De mogelijke gevolgen van de medische handeling	396
c.	Het gedrag van de patiënt	397
2.	Mondeling of schriftelijk	397
a.	Mondelinge toestemming	397
b.	Schriftelijke toestemming: wettelijk vereist	398
c.	Schriftelijke toestemming op verzoek van de patiënt of de beroepsbeoefenaar	399
1°	Algemeen	399
2°	Voor- en nadelen van toestemmingsformulieren	399
3°	Soorten en juridische waarde toestemmingsformulieren	401
1)	Principes	401
2)	Toepassingen	402
§ 6.	Het tijdstip van de informatie en toestemming	405
A.	Aan de behandeling voorafgaande informatie	405
B.	Overwegingstermijn	406
Afdeling 4. Bewijs en sanctionering van een schending van het recht op geïnformeerde toestemming		409
§ 1.	Strafrechtelijke aansprakelijkheidsprocedure	409
A.	Kwalificatie	409
B.	Bewijslevering	411
§ 2.	Burgerlijke aansprakelijkheidsprocedure	411
A.	Kwalificatie	411
1.	Contractuele fout	412
2.	Buitencontractuele fout	412

B. Bewijslevering	412
1. Bewijslast	413
2. Bewijs van de fout	415
3. Bewijs van de schade	418
4. Bewijs van het causaal verband	418
a. De theorie van de risicoverschuiving	419
b. Het causaliteitsbewijs rust op de patiënt	420
c. Het causaal verband tussen de fout en het verlies van een kans	425
d. Het causaal verband tussen de informatiefout en de schade wegens onvoorbereidheid op het verwezenlijkte risico	426
Afdeling 5. Het recht op informatie over de nazorg of na een behandeling	428
 Hoofdstuk VI.	
Rechten met betrekking tot het patiëntendossier	429
 Afdeling 1. De functies van en het recht op een patiëntendossier	
§ 1. De functies van een patiëntendossier	429
§ 2. Het recht op en de plicht tot een patiëntendossier	430
A. Het recht op een patiëntendossier	430
B. Een recht op verzet of verwijdering van gegevens?	432
 Afdeling 2. De soorten, de inhoud en de vorm van het patiëntendossier	
§ 1. De soorten patiëntendossiers en hun wettelijke inhoud	434
A. Het medisch dossier in ziekenhuisverband	435
B. Het verpleegkundig dossier in ziekenhuisverband	436
C. Het individueel administratief en verzorgingsdossier in een RVT en het geïndividualiseerd zorg- en begeleidingsplan in het woon- zorgcentrum	438
D. Het gebruikersdossier in een centrum voor herstelverblijf	440
E. Het algemeen medisch dossier/globaal medisch dossier	441
F. Het tandheelkundig dossier	442
G. Het farmaceutisch dossier	443
H. Het kinesitherapiedossier	444
I. Het verloskundig dossier of zwangerschapsdossier	445
J. Het verpleegkundig dossier buiten ziekenhuisverband en het gebruikersdossier thuisverpleging	445
K. Het voedingsdossier	448
L. Het voetverzorgingsdossier	449
M. Het individueel gezondheidsdossier (GIS-dossier)	449
N. Het gezondheidsdossier voor bepaalde werknemers	451
O. Het dossier binnen de integrale jeugdhulp	452
P. Het multidisciplinaire leerlingendossier / het persoonlijk medisch dossier voor bepaalde leerlingen	454
Q. Het donordossier of wegnemingsrapport	455
R. Het patiëntendossier palliatieve zorg of palliatief dossier	458

§ 2. Het recht op en de plicht tot toevoeging	460
§ 3. Het recht op verbetering	461
§ 4. De vorm van het patiëntendossier	462
Afdeling 3. De verwerking van persoonsgegevens en het patiëntendossier	464
§ 1. Toepassingsgebied Wet Verwerking Persoonsgegevens	464
§ 2. Voorwaarden verwerking gezondheidsgegevens	467
A. Algemene voorwaarden voor de verwerking van alle persoons- gegevens	467
B. Verwerking in een wettelijk omschreven hypothese	467
1. Principe	467
2. Verwerking voor preventieve geneeskunde en medische diagnose ..	467
3. Verwerking voor statistische of wetenschappelijke doeleinden.	468
a. Begripsomschrijving	468
b. Eerste gradatie: verwerking van anonieme gegevens	469
c. Tweede gradatie: verwerking van gecodeerde gegevens	469
d. Derde gradatie: verwerking van niet-gecodeerde gegevens	471
4. Verwerking met schriftelijke toestemming of voor andere doeleinden.	472
C. Verwerking onder verantwoordelijkheid van een beroepsbeoefenaar in de gezondheidszorg.	474
D. Inzameling van gezondheidsgegevens en recht op kennisgeving van de betrokkene	474
1. Inzameling van gezondheidsgegevens	474
2. Recht op kennisgeving	475
3. Omvang van kennisgeving	476
4. Wijze van kennisgeving	476
5. Uitstel van kennisgeving	476
§ 3. Het eHealth-platform.	477
A. Begrip en doelstellingen	477
B. Opdrachten en bewijswaarde doorgestuurde gegevens	479
C. Veiligheid, privacy en transparantie: meta-hub en hubs.	481
D. Toestemming patiënt: <i>opt-in</i> of <i>opt-out</i> ?	483
E. Toegang tot gezondheidsgegevens: vereiste van een therapeutische relatie	485
F. Rechten van de patiënten in het raam van eHealth	487
1. Geïnformeerde toestemming	487
2. Draagwijdte toestemming: uitsluiting van zorgverleners of van gegevens	487
3. Raadpleging van loggegevens	488
4. Herroeping toestemming	488
Afdeling 4. Het recht op toegang tot, kennis van en inzage in het patiënten- dossier	489
§ 1. Principes	489
A. Korte historiek	489

B. Rechtstreeks inzagerecht	490
1. Grondslag	490
2. Verhouding met andersluidende wetgeving	492
C. Volledig inzagerecht	494
1. Principe	494
2. Meldingsdocumenten of auditverslagen: deel van het patiëntendossier?	494
3. Inzage in wie het patiëntendossier heeft geconsulteerd	495
D. Frequentie en wachtermijn	497
§ 2. Wie heeft recht op inzage?	499
A. De patiënt, zijn vertrouwenspersoon en zijn vertegenwoordiger	499
B. Personeelsleden van de verzorgingsinstelling: een mede behandelende beroepsbeoefenaar, de ombudspersoon en de hoofdgeneesheer	500
C. Beroepsbeoefenaars buiten de verzorgingsinstelling: de huisarts	503
§ 3. Kostprijs	503
§ 4. Uitzonderingen op het (rechtstreekse) inzagerecht	504
A. Inzage via een vertegenwoordiger	504
1. Inzage en de minderjarige patiënt	504
2. Inzage en de verlengd minderjarige/onbekwaamverkleerde en beschermde patiënt	507
3. Inzage en de wilsongeschikte meerderjarige patiënt	509
4. Uitzondering op het inzagerecht van de vertegenwoordiger	512
B. Inzage via een vertrouwenspersoon	514
1. Principes	514
2. Vrije keuze van vertrouwenspersoon	514
C. Persoonlijke notities	516
D. Gegevens van derden	518
E. De therapeutische exceptie	520
F. Geheim karakter van het strafrechtelijk onderzoek	521
G. Inzage na het overlijden van de patiënt	522
1. De eerste voorwaarde: verzoek door beperkt aantal nabestaanden ..	522
2. De tweede voorwaarde: een inzagerecht via een beroepsbeoefenaar ..	524
3. De derde voorwaarde: een voldoende gemotiveerd en gespecificeerd verzoek	526
4. De vierde voorwaarde: geen uitdrukkelijk verzet tegen inzage van de patiënt	528
Afdeling 5. Het recht op een afschrift van het patiëntendossier	529
§ 1. De patiënt en het recht op een afschrift van het patiëntendossier	529
A. Principe en juridische grondslag	529
1. Het EVRM	529
2. De Wet Patiëntenrechten	530
B. Het toepassingsgebied	531
C. De aanspreekpersoon	532
1. De individuele beroepsbeoefenaar	532

2.	Het team of het gedeelde patiëntendossier	533
3.	De klinisch bioloog	533
D.	Kostprijs	535
E.	Uitzonderingen op het recht op een (rechtstreeks) afschrift	536
1.	Afschrift via een vertegenwoordiger	536
2.	Afschrift via een vertrouwenspersoon	536
3.	Persoonlijke notities	538
4.	Gegevens van derden	538
5.	De therapeutische exceptie	538
6.	Druk vanwege bepaalde derden	539
7.	Geheim karakter van het strafrechtelijk onderzoek	540
8.	Gedetineerde	540
9.	Afschrift na overlijden patiënt?	540
§ 2.	De opvolgende (en vervangende) beroepsbeoefenaar en het afschrift van het patiëntendossier	542
A.	Principe	542
B.	Kostprijs	544
§ 3.	De verzekeraar en het afschrift van een patiëntendossier	545
A.	De beroepsaansprakelijkheidsverzekering	545
B.	Andere verzekeringen	546
1.	Principe: geen recht op een patiëntendossier	546
2.	Uitzonderingen op de regel: de Wet Patiëntenrechten, een deskundigenonderzoek en artikel 877 Ger.W.	548
§ 4.	De rechter / de gerechtsdeskundige / specifieke overheidsorganen en het (afschrift van een) patiëntendossier	551
A.	De burgerlijke rechter	551
B.	De strafrechter: de inbeslagneming van het patiëntendossier	555
1.	Belangenafweging en algemene principes	555
2.	De beroepsbeoefenaar is verdachte	556
3.	De beroepsbeoefenaar is geen verdachte	557
4.	De gebruikelijke, maar niet wettelijk verplichte aanwezigheid van een onderzoeksrechter en een lid van de beroepsorde	558
C.	De tuchtrechter	560
D.	De Dienst voor geneeskundige controle binnen het RIZIV	560
E.	De federale euthanasiecommissie	563
F.	Het Fonds Medische Ongevallen	564
Afdeling 6.	De bewaring van het patiëntendossier	567
§ 1.	Eigendomsrecht of bewaargeving over het patiëntendossier?	567
§ 2.	De veilige bewaring, de verantwoordelijke over en de bewaartermijn van het patiëntendossier	569
A.	De veilige bewaring	569
B.	De verantwoordelijke voor en de bewaartermijn van het patiëntendossier	570
1.	Overzicht van de bewaartermijnen van patiëntendossiers	570

2. Bewaartermijnen voor protocollen, verslagen, voorschriften en tracés	574
3. Bewaartermijnen en verjaringstermijnen: een coherent geheel.	575
§ 3. De vernietiging van het patiëntendossier na de bewaartermijn	576
§ 4. Het lot van het patiëntendossier na overlijden patiënt	577
§ 5. Het lot van het patiëntendossier bij overdracht / stopzetting praktijk zowel binnen als buiten ziekenhuisverband	577
§ 6. Juridische gevolgen van het verlies of de afwezigheid van (stukken uit) het patiëntendossier	578
A. Bewijskracht van een patiëntendossier	578
B. Schending van een wettelijke plicht bij verlies of onvolledig patiëntendossier	580
C. Het bewijs van de schade en het causaal verband bij verlies	581

Hoofdstuk VII.

Het recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer, het medisch beroepsgeheim en de verwerking van persoonsgegevens

Afdeling 1. Het recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer	583
§ 1. Artikel 8 EVRM	583
A. Algemeen	583
B. De toepasselijkheid van artikel 8 EVRM in de medische context	584
§ 2. De nationaalrechtelijke verankering van het recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer	585
A. De strafbaarstelling van de schending van de persoonlijke integriteit en het beroepsgeheim	585
B. De bescherming als recht van de patiënt	585
C. De verwerking van persoonsgegevens wordt beschermd	586
Afdeling 2. Het medisch beroepsgeheim	586
§ 1. Rechtsgrond	586
A. Algemeen	586
B. Het strafrechtelijk beschermd beroepsgeheim	586
C. Het tuchtrechtelijk beschermd beroepsgeheim	587
§ 2. Finaliteit	588
§ 3. De verhouding tussen het strafrechtelijk en het tuchtrechtelijk beschermd beroepsgeheim	590
§ 4. De constitutieve bestanddelen van de schending van het beroepsgeheim ...	592
A. Constitutieve bestanddelen	592
B. Een bekendmaking	593
1. Begrip	593
2. Aan de patiënt	593
3. Aan de vertegenwoordiger of de vertrouwenspersoon	594
a. De minderjarige patiënt	594
b. De onbekwaam of verlengd minderjarig verklaarde patiënt ...	596
c. De patiënt die niet in staat is zelf zijn rechten uit te oefenen ...	597

4. Aan een derde	597
C. Een toevertrouwd geheim	599
1. Wat is een geheim?	599
2. Hoe komt de informatie bij de geheimhouder terecht?	602
a. Via de patiënt	602
b. Via een derde	603
c. Door de arts vastgesteld	603
3. Ingevolge de staat of het beroep	604
a. Een geheim dat in verband staat met de beroepsactiviteit	604
b. Het tijdstip van de kennisname	605
4. Een voortdurende garantie op vertrouwelijkheid, ook na de dood ..	606
5. De vorm van de geheime informatie	607
a. Het patiëntendossier	607
b. Het medisch attest	608
D. Het moreel bestanddeel	610
E. De persoon die is gehouden tot het beroepsgeheim	611
1. De noodzakelijke vertrouwenspersoon	611
a. Algemeen	611
b. Toepassingen	612
1° De hoofdgeneesheer	613
2° De spoedarts en de arts van wacht	614
3° Verpleegkundigen en paramedici	615
4° De gevangenisarts	615
5° De arbeidsgeneesheer	615
6° De controlearts	616
7° De directie van het ziekenhuis	617
8° De administratief bediende	617
9° De leden van de Orde van geneesheren	618
10° Personeelsleden van het OCMW	618
11° Sociale hulpverleners en maatschappelijk assistenten	619
12° De socialezekerheidsinstanties	619
13° De verzekeraar	620
14° De leden van het ethisch comité	620
15° De ombudspersoon	621
16° De gerechtsdeskundige	621
17° De partner en de familieleden van de zorgverlener	622
2. De drager van een discretieplicht of een plicht tot terughoudend- heid	622
3. De geheimgerechtigde	624
F. Het belang van de geheimgerechtigde?	624
§ 5. Gronden die de schending van het beroepsgeheim uitsluiten	625
A. Een wettelijke verplichting of toelating	625
1. Algemeen	625
2. De getuigenis in rechte	626
a. Algemeen	626

b.	Geen spreekplicht	628
c.	Het meedelen van het patiëntendossier of medische attesten ...	629
3.	Het getuigenis voor een parlementaire onderzoekscommissie	630
4.	Misdrijven gepleegd ten aanzien van een minderjarig of kwetsbaar persoon	630
a.	Rechtsgrond	630
b.	<i>Ratio legis</i>	631
c.	Geen verplichte mededeling	632
d.	Voorwaarden	633
1°	Cumulatief karakter	634
2°	Aan de procureur des Konings	634
3°	Expliciet genoemde misdrijven	634
4°	De hoedanigheid van het slachtoffer	635
5°	Het slachtoffer (niet) onderzocht of (niet) door het slachtoffer in vertrouwen genomen	635
6°	De hulpverleningsverplichting	636
7°	Gevaar	637
e.	Een rechtvaardigingsgrond	638
5.	De getuige van een aanslag	639
6.	De uit artikel 422 <i>bis</i> Sw. voortvloeiende hulpverlenings- verplichting.	641
7.	De rechten van verdediging.	643
8.	Het bekendmaken aan de tuchtoverheden	644
9.	Het deskundigenonderzoek.	647
10.	Het verstrekken van informatie aan het RIZIV	649
11.	De aangifte van besmettelijke en andere ziekten	650
12.	De aangifte van een bevalling	652
13.	Aangifte van een overlijden	653
14.	De gedwongen opname van een geesteszieke	653
15.	De afname van bloed of speeksel	655
a.	Onderzoek naar dronkenschap.	655
b.	DNA-onderzoek.	657
16.	De beoordeling van het verzekeringsrisico	658
17.	De beoordeling van de arbeidsongeschiktheid	662
18.	De beoordeling van arbeidsongevallen	664
19.	Het overmaken van informatie aan het Fonds voor Medische Ongevallen	665
20.	Therapeutische relatie in de zin van de Wet Verwerking Persoonsgegevens	667
a.	Wet Verwerking Persoonsgegevens als rechtvaardigings- grond	667
b.	Bijkomende voorwaarden uit de Wet Verwerking Persoonsgegevens	668
c.	Concrete toepassingen	670
1°	Medische dossiers	671

2° Niet-medische dossiers	671
1) Dossier sociale dienst	671
2) Dossier ombudsdienst	673
21. Koninklijk besluit van 3 mei 1999 betreffende het AMD als rechtvaardigingsgrond	674
B. De noodtoestand	675
C. De toestemming van de geheimgerechtigde?	677
D. Het gedeelde beroepsgeheim	681
1. Algemeen	681
2. De in de rechtsleer ontwikkelde voorwaarden	682
3. Het gedeelde beroepsgeheim (impliciet) aanvaard in deontologische en wettelijke regelgeving	685
4. Weinig feitenrechtters grondden hun uitspraak op het gedeelde beroepsgeheim	686
5. Het gedeelde beroepsgeheim en het arrest van het Hof van Cassatie van 13 maart 2012	687
6. Het gedeelde beroepsgeheim strafrechtsdogmatisch gekaderd	690
§ 6. Wie oordeelt of het beroepsgeheim wordt geschonden?	692
§ 7. Welke strafprocedurele garanties biedt het beroepsgeheim?	693
A. Algemeen	693
B. Onderzoeksmaatregelen	694
1. De huiszoeking	694
2. De inbeslagname	697
3. Het afluisteren, het kennismaken en het opnemen van privé- of telecommunicatie	700
C. Onregelmatige onderzoekshandeling	701

Hoofdstuk VIII.

Klachtrecht en ombudsfunctie	703
Afdeling 1. Inleiding	703
Afdeling 2. Organisatie van het klachtrecht op drie niveaus	706
§ 1. Op ziekenhuisniveau	706
§ 2. Op het niveau van de geestelijke gezondheidszorg	707
§ 3. Op federaal niveau	710
Afdeling 3. Wie kan klacht neerleggen?	711
§ 1. De wettelijke regeling	711
A. De meerderjarige wilsbekwame patiënt	711
B. De patiënt is minderjarig	712
C. De patiënt is meerderjarig doch feitelijk onbekwaam	712
§ 2. Onderscheid vertegenwoordiger – vertrouwenspersoon	714
Afdeling 4. Welke klachten kunnen ingediend worden?	716
Afdeling 5. De opdracht van de ombudspersoon	717
Afdeling 6. Het statuut van de ombudspersoon	720
Afdeling 7. De ombudsfunctie en het patiëntendossier	721

Afdeling 8. Het beroepsgeheim van de ombudsfunctionaris	723
§ 1. Rechtsgrond.	723
§ 2. Substantieel karakter van het beroepsgeheim	723
§ 3. Inhoud en draagwijdte van het beroepsgeheim	724
Afdeling 9. Het gebruik van het ombudsdossier in rechte?	725
§ 1. Rechtsgrond.	725
§ 2. Rechtsgevolg	730
§ 3. En de Antigoonrechtspraak?	731
§ 4. Rechtspraak.	731
Afdeling 10. Besluit	733

Hoofdstuk IX.

Rechten met betrekking tot de medische expertise

Afdeling 1. Algemene kenmerken van het gerechtelijk deskundigenonderzoek. ...	735
§ 1. Subsidiariteitsbeginsel.	735
§ 2. De actieve rol van de rechter.	736
§ 3. De consignatie van een voorschot	736
§ 4. Voornaamste kritieken op het gerechtelijk deskundigenonderzoek	737
Afdeling 2. Het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken	738
§ 1. De soorten expertise, de aanstelling en de opdracht van de deskundige ...	738
A. Het gerechtelijk deskundigenonderzoek	738
1. Algemeen	738
2. De aanstelling van de expert	740
a. De tegensprekelijke expertise	740
b. De eenzijdige expertise	742
3. De opdracht van de expert	742
B. De niet-gerechtelijke expertise	746
1. Begripsomschrijving.	746
2. De aanstelling van de expert	746
3. De opdracht van de expert	746
§ 2. Het verloop van de expertise	747
A. Kennisgeving van de opdracht aan de deskundige en de aanvaarding of weigering ervan	747
B. De installatievergadering	748
C. De medewerkingsplicht van de partijen.	750
D. De oproeping van partijen	750
E. Uitstel van expertisevergaderingen.	751
F. Verslaggeving van elke expertisevergadering.	751
G. Het tussentijds verslag.	751
H. Het voorverslag en de opmerkingen van partijen	751
I. Het eindverslag.	753
1. Inhoud en vormvereisten.	753
2. Termijn	754
J. Einde van de opdracht	755

K. Herstelmaatregelen na neerlegging van het deskundigenverslag	755
§ 3. Rechtsmiddelen tegen beslissingen die het verloop van de procedure van het deskundigenonderzoek regelen	757
§ 4. Bewijswaarde versus bewijskracht van het deskundigenverslag	758
§ 5. Verhaalmiddelen tegen de deskundige en diens verslag	760
A. Algemeen	760
B. Verhaalmiddelen tegen het verslag van de expert	760
1. De nietigheid van het deskundigenverslag	760
a. Handtekening en eedformule	760
b. Taalwetgeving	761
2. De niet-tegenwerpelijheid van het deskundigenverslag	761
3. Het verwijderen uit de debatten van (delen van) het verslag	762
C. Verhaalmiddelen tegen de deskundige in persoon	763
1. De wraking van de gerechtsdeskundige	763
a. Wrakingsgronden	763
b. Wrakingsprocedure en gevolgen van de wraking	767
2. De vervanging van de gerechtsdeskundige	770
§ 6. De expertisekosten	771
A. De provisie	771
B. Kosten en erelonen	772
Afdeling 3. Het deskundigenonderzoek in strafzaken	775
§ 1. Wettelijk kader	775
A. Het Wetboek van Strafvordering	775
B. Het Gerechtelijk Wetboek	775
C. Bijzondere wetten en voorschriften	775
D. De praktijk	775
§ 2. Beginselen van het Gerechtelijk Wetboek en principes van het deskundigenonderzoek in burgerlijke zaken die ook voor het deskundigenonderzoek in strafzaken gelden	776
A. De deskundige gelasten met het verrichten van vaststellingen of het geven van een technisch advies (art. 962 Ger.W.)	776
B. De onpartijdigheid van de deskundige	777
C. De onafhankelijkheid van de deskundige tegenover zijn opdrachtgever en partijen	778
D. Deskundigen kunnen worden gewraakt om dezelfde redenen als rechters (art. 966 Ger.W.)	778
E. De beslissing waarbij de deskundige wordt aangesteld, bevat minstens een nauwkeurige omschrijving van de opdracht en vermelding van de identiteit van de deskundige (art. 972, § 1 Ger.W.)	778
F. Het toezicht van de rechter op het verloop van het deskundigenonderzoek (art. 973 Ger.W.)	779
G. Het tussentijds verslag	779
H. Het voorverslag	779
I. De inhoud van het deskundigenverslag	779

J. De ondertekening van het verslag	779
K. De eedformule	780
L. Een college van deskundigen	780
M. Het aanvullend deskundigenonderzoek	780
N. Het horen ter zitting	780
O. De technische toelichting	780
P. De staat van erelonen en kosten	780
Q. De begroting van de staat van erelonen en kosten	780
§ 3. De aanstelling van de deskundige	781
A. Gedurende het vooronderzoek	781
1. Aanstelling door de procureur des Konings	781
2. Aanstelling door andere overheidspersonen	782
a. Het seponeren van de zaak	783
b. Verval van strafvordering door minnelijke schikking (art. 216 <i>bis</i> Sv.) en bemiddeling in strafzaken (art. 216 <i>ter</i> Sv.)	783
c. Rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechtbank	783
d. Vordering tot een gerechtelijk onderzoek	783
3. Aanstelling door de onderzoeksrechter	783
a. Het onderzoek aan het lichaam (art. 90 <i>bis</i> Sv.)	784
b. Aanstelling van een psychiater-deskundige	785
1° Observatiemaatregel en deskundigenonderzoek, gericht op internering	785
2° Psychiatrisch onderzoek zonder voorafgaande observatiemaatregel	786
B. Bij de regeling van de rechtspleging	786
1. Aanstelling door de raadkamer	786
2. Aanstelling door de kamer van inbeschuldigingstelling	787
C. Gedurende het onderzoek ter terechtzitting	787
1. Het deskundigenonderzoek bevolen door de strafrechter als feitenrechter	787
2. De deskundige als getuige voor de vonnisgerechten	788
§ 4. Keuze van de deskundige	789
§ 5. De opdracht van de deskundige	790
A. Bewijs van de opdracht	790
B. Omschrijving van de opdracht	790
C. Aanvaarding van de opdracht	792
D. Verbod van delegatie	792
E. Strikte uitvoering van de opdracht	793
F. Toezicht door de aanstellende autoriteit	793
§ 6. Tegenspraak in het strafrechtelijk deskundigenonderzoek	794
A. Deskundigenonderzoek bevolen tijdens het opsporingsonderzoek of tijdens het gerechtelijk onderzoek	795
B. Deskundigenonderzoek bevolen door het vonnisgerecht	796
§ 7. Verslag van de gerechtsdeskundige	797

§ 8. Verhaalmiddelen tegen het deskundigenverslag	800
§ 9. Verhaalmiddelen tegen de expert	801
A. Wraking van de deskundige	801
1. Wrakingsgronden	801
2. Wrakingsprocedure en gevolgen van de wraking	801
B. Vervanging van de deskundige	802
§ 10. Bezoldiging	802
§ 11. Het geneeskundig deskundigenonderzoek	804
A. Evaluatie van lichamelijk letsel	804
B. Bloedproef	805
C. Lijkschouwing of autopsie	808
Afdeling 4. De aansprakelijkheid van de deskundige	809
§ 1. Aard van de aansprakelijkheid	809
§ 2. Voorwaarden voor de aansprakelijkheid	810
A. Een fout	811
B. Schade	812
C. Causaal verband	813
§ 3. De verjaring van de aansprakelijkheidsvordering	814

DEEL III.

DE HANDELINGS- EN WILSONBEKWAMEN

Hoofdstuk I.

Minderjarigen	821
Afdeling 1. De niet-ontvoogde minderjarige	821
§ 1. Het burgerrechtelijk statuut	821
A. Het ouderlijk gezag	821
B. De titularissen van het ouderlijk gezag	823
C. De minderjarigheid als groeiproces	823
§ 2. De ontwikkeling van minderjarigen volgens de Wet Patiëntenrechten	825
A. De verschillende fasen	825
B. Het belang van wilsbekwaamheid	826
1. De verantwoordelijkheid van de arts	827
2. De beoordelingselementen	828
a. Het belang van leeftijd	828
b. Het belang van ziekte-ervaring	830
c. Een taakspecifiek karakter	830
d. Eerder een totaalbeeld	831
e. Een vermoeden van wilsbekwaamheid?	832
§ 3. De rechten van de minderjarige patiënt	832
A. Algemeen	832
B. Het recht op een kwaliteitsvolle dienstverstreking	834
C. Het recht op vrije keuze van een beroepsbeoefenaar	835

D. Het recht op informatie over de gezondheidstoestand	837
1. De minderjarige is wilsonbekwaam	837
a. De principes	837
b. De keuze van een vertrouwenspersoon	838
c. Het recht op niet-weten	839
d. De therapeutische exceptie	840
e. De hiv-positieve moeder en de rechten van de vader	841
2. De tussenfase	843
a. De principes	843
b. De keuze van een vertrouwenspersoon	844
c. Het recht op niet-weten	844
d. De therapeutische exceptie	845
3. De minderjarige is wilsbekwaam	847
a. De principes	847
b. De keuze van een vertrouwenspersoon	847
c. Het recht op niet-weten en de therapeutische exceptie	847
E. Het recht op geïnformeerde toestemming	848
1. De minderjarige is wilsonbekwaam	848
a. De principes	848
b. Het belang van het kind	849
c. De ouders als beslissingnemers	851
1° De ouders leven samen	851
2° De ouders leven niet samen	854
d. Het belang van het kind volgens de Wet Patiëntenrechten	856
1° De <i>escape</i> -clausule	856
2° Er bestaan geen spoedeisende omstandigheden	857
3° Er bestaan spoedeisende omstandigheden	859
4° Het bedoelde gekwalificeerde nadeel	859
5° Over het beëindigen van de therapeutische relatie	864
e. Andere uitzonderingen op de ouderlijke toestemming	864
1° Een afstand van het recht op geïnformeerde toestemming	864
2° Een spoedgeval	865
3° Het bestaan van specifieke wettelijke uitzonderingen	865
4° Mishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik	867
2. De tussenfase	868
a. Een gezamenlijke beslissing als ideaal	868
b. Enkel de minderjarige stemt toe	868
c. Enkel de ouders stemmen toe	870
3. De minderjarige is wilsbekwaam	870
a. Vóór de Wet Patiëntenrechten	870
b. Na de Wet Patiëntenrechten	872
1° Een algemeen recht zonder beperkingen	872
2° Een feitelijke betrokkenheid van de ouders	874
3° Een conflict met de ouders	874
4° Geen absoluut recht	875

4. De financiële aspecten	876
a. De minderjarige is wilsonbekwaam	876
b. De tussenfase	881
c. De minderjarige is wilsbekwaam	881
1° Het sluiten van het medisch contract	881
2° De ouders staan in voor noodzakelijke behandelingen.	882
3° De minderjarige wenst zijn ouders niet te betrekken	883
4° De vernietiging van het medisch contract wegens benadeling	885
F. Het recht tot voorafgaande wilsverklaringen	886
1. De negatieve wilsverklaring	887
2. De positieve wilsverklaring	888
3. Het aanduiden van een vertegenwoordiger	889
G. Het recht om als vertegenwoordiger op te treden	890
1. Een optreden als persoonlijk gemachtigde	890
2. Een optreden als informele vertegenwoordiger	891
H. Het recht op inzage en afschrift van het patiëntendossier	892
1. De minderjarige is wilsonbekwaam	892
a. Een recht van beide ouders	892
b. De bescherming van de minderjarige	893
c. Het recht op inzage en afschrift na overlijden	894
2. De tussenfase	895
3. De minderjarige is wilsbekwaam	895
I. Het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer en intimiteit	896
1. Het beroepsgeheim	896
2. Het recht op intimiteit	899
J. Het klachtrecht	900
1. Een beroep op de ombudsfunctie	900
2. Een vordering voor de rechtbank	901
K. Het recht op een adequate pijnbestrijding	904
Afdeling 2. De ontvoogde minderjarige	905
§ 1. Het burgerrechtelijk statuut	905
§ 2. De uitoefening van de patiëntenrechten	906
 Hoofdstuk II.	
Meerderjarige onbekwamen	907
Afdeling 1. De handelingsonbekwamen	907
§ 1. Handelingsonbekwaamheid met betrekking tot de persoon en de goederen	907
A. De verlengd minderjarigen	907
B. De gerechtelijk onbekwaamverklaarden	909
§ 2. Handelingsonbekwaamheid met betrekking tot de goederen	911
A. De personen aan wie een voorlopig bewindvoerder is toegevoegd	911
1. Het burgerrechtelijk statuut	911

2.	De implicaties voor de uitoefening van de patiëntenrechten	913
a.	De wilsbekwame patiënt	913
b.	De wilsonbekwame patiënt	915
B.	De personen aan wie een gerechtelijk raadsman is toegevoegd	916
§ 3.	De hervorming van de onbekwaamheidsstatuten	917
A.	Het burgerrechtelijk statuut	917
1.	Algemeen	917
2.	Het toepassingsgebied	918
3.	De krachtlijnen	921
4.	De bewindvoerder	923
5.	Het belang van persoonsrechtelijke handelingen	924
a.	Het aanduiden van een bewindvoerder	924
b.	Het bepalen van de grenzen van de onbekwaamheid	925
c.	Een lijst met machtigingbehoevende handelingen	926
d.	Een lijst met hoogstpersoonlijke handelingen	926
e.	De wisselwerking tussen de beschermde persoon en de bewindvoerder met een functie van bijstand	926
f.	Gemengde rechtshandelingen	927
6.	Het aanvechten van handelingen verricht door de beschermde persoon	927
7.	De overgangsmaatregelen	928
B.	De implicaties voor de uitoefening van de patiëntenrechten	930
1.	De wilsbekwame patiënt	930
2.	De wilsonbekwame patiënt	930
Afdeling 2.	De wilsonbekwamen	932
§ 1.	De beoordeling van wilsbekwaamheid	933
A.	Het belang van wilsbekwaamheid	933
B.	Een categoriale tegenover een functionele standaard	934
C.	De beoordelaar en de waarborgen	936
D.	Een besluitvormingsproces met verschillende schakels	938
§ 2.	De persoon van de vertegenwoordiger	941
A.	De keuze voor een naaste	941
B.	Een louter theoretische vertegenwoordigingsbevoegdheid?	943
C.	De rangregeling van de Wet Patiëntenrechten	945
1.	De soorten vertegenwoordigers	945
2.	De door de rechter benoemde vertegenwoordiger	946
3.	De door de patiënt benoemde vertegenwoordiger	946
4.	De informele vertegenwoordiger	946
a.	De partner	947
b.	Een meerderjarig kind	949
c.	Een ouder	950
d.	Een meerderjarige broer of zus	950
e.	De betrokken beroepsbeoefenaar	951
1°	Er is geen vertegenwoordiger	951

2° Het bestaan van een conflict over de persoon van de vertegenwoordiger	952
3° Het bestaan van een conflict over de uitoefening van een patiëntenrecht	953
5. Een beperkende lijst	954
§ 3. De uitoefening van de vertegenwoordigingsbevoegdheid	956
A. Het onderscheid met de vertrouwenspersoon	956
1. De verschilpunten	957
a. De aanstelling	957
b. Het ogenblik van optreden	958
c. De bevoegdheid	959
2. De vertrouwenspersoon door de wetten heen	961
B. De beslissingsstandaarden	964
1. Een doelgebonden vertegenwoordigingsbevoegdheid	964
2. Een hiërarchie onder de beslissingsstandaarden	966
a. De standaard van de uitdrukkelijke wil	966
b. De standaard van de vermoedelijke wil	967
c. De standaard van het belang van de patiënt	967
C. De vertegenwoordiger onder toezicht van de arts	968
1. Een plicht van de arts	969
2. Het belang van de concrete omstandigheden	969
3. Het belang van het statuut van de vertegenwoordiger	970
4. Het belang van een schriftelijke wilsverklaring	972
5. Een gekwalificeerd nadeel	974
6. De vertegenwoordiger te kwader trouw	975

Hoofdstuk III.

De dwangopneming van geesteszieken	979
Afdeling 1. Inleiding	979
Afdeling 2. De materiële voorwaarden voor een dwangopneming	984
§ 1. Een geestesziekte	985
§ 2. Een gevaar	987
A. Een gevaar voor de geesteszieke	987
B. Een gevaar voor derden	991
C. Een gevaar voor goederen	992
D. Een recht op geheimhouding?	993
§ 3. Een causaal verband tussen de geestesziekte en het gevaar	994
§ 4. Geen andere geschikte behandelingsmogelijkheid	996
§ 5. Het omstandig geneeskundig verslag	999
A. De vaststelling van de noodzaak van een dwangopneming	999
B. De kenmerken van het verslag	1000
C. De opsteller van het verslag	1002
1. In beginsel om het even welke arts	1002
2. De verantwoordelijkheid van de arts	1003

3. De wettelijke onverenigbaarheden	1004
4. De behandelende arts gewantrouwd	1006
5. Het beoordelingsogenblik van de onverenigbaarheid	1008
D. Het verslag als hoeksteen van de procedure	1010
E. De toepassing van de Wet Patiëntenrechten	1011
1. Een geïnformeerde toestemming	1011
2. Een problematische toepassing	1012
Afdeling 3. De beschermingsmaatregelen	1015
§ 1. De behandeling in een ziekenhuis	1016
A. De opneming ter observatie	1016
1. De gewone procedure	1016
2. De spoedprocedure	1019
a. De procureur des Konings	1019
b. De rol van de arts	1020
3. Het einde van de observatie	1023
B. Het verdere verblijf	1024
1. Algemeen	1024
2. De nazorg	1026
3. De overbrenging naar een andere dienst	1027
4. Het einde van het verdere verblijf	1028
§ 2. De verpleging in een gezin	1029
Afdeling 4. Geesteszieken onder drang en dwang	1032
§ 1. Drang	1032
§ 2. Dwang	1034
A. Dwangmaatregelen	1034
1. Algemeen	1034
2. Een ontoereikend wettelijk kader	1035
B. Dwangbehandeling	1038
1. Algemeen	1038
2. Een ontoereikend wettelijk kader	1039
C. De Wet Patiëntenrechten	1040
1. Algemeen	1040
2. Het recht op informatie	1042
3. Het recht op inzage en afschrift van het patiëntendossier	1043
4. Het recht op geïnformeerde toestemming	1044
a. Een wilsbekwame geesteszieke	1044
b. Een wilsonbekwame geesteszieke	1045
Afdeling 5. Het toezicht op de naleving van de wet	1048

DEEL IV.

HET MENSELIJK LICHAAM EN HET LICHAAMSMATERIAAL

Hoofdstuk I.

De Wet Experimenten op de Menselijke Persoon	1055
Afdeling 1. Ontstaan van de Wet Experimenten Menselijke Persoon	1055
§ 1. Achtergrond.	1055
§ 2. Doel.	1057
§ 3. Uitvoeringsbesluiten en omzendbrieven	1057
§ 4. Europese regelgeving.	1058
Afdeling 2. Toepassingsgebied.	1060
§ 1. Toepassingsgebied <i>ratione temporis</i>	1060
§ 2. Toepassingsgebied <i>ratione materiae</i>	1060
A. Experimenten met inbegrip van proeven	1060
1. Proeven	1060
a. Definitie.	1060
b. Interventionele versus niet-interventionele proeven	1062
2. Experimenten.	1064
a. Definitie.	1064
b. Soorten experimenten.	1066
c. Experimenten met medische hulpmiddelen	1067
d. Monocentrische versus multicentrische experimenten	1068
3. Prospectief onderzoek	1069
B. Op de menselijke persoon.	1070
C. Goede klinische praktijken	1071
1. Quid?	1071
2. Inspectie	1072
D. Niet-commercieel experiment.	1072
1. Algemeen	1072
2. Definitie	1073
3. Uitzonderingsregime versus normaal regime	1076
Afdeling 3. Actoren betrokken bij een experiment	1077
§ 1. Deelnemer	1078
A. Definitie.	1078
B. Bescherming van de deelnemer.	1078
1. Algemene bescherming	1078
2. Geïnformeerde toestemming	1080
a. Quid?	1080
b. Bijzondere regimes	1081
C. Beperking van deelname	1085
§ 2. Opdrachtgever.	1086
A. Definitie.	1086
1. Quid?	1086
2. Eén of meerdere opdrachtgevers?	1086

3.	Mogelijkheid om taken te delegeren.....	1087
B.	Verantwoordelijkheden van de opdrachtgever.....	1088
§ 3.	Onderzoeker.....	1092
A.	Definitie.....	1092
B.	Verantwoordelijkheden van de onderzoeker.....	1092
§ 4.	Het ethisch comité en de minister van Volksgezondheid.....	1093
A.	Ethisch comité.....	1093
1.	Definitie en erkenning.....	1093
2.	Rol van het ethisch comité.....	1096
3.	Aanduiding van het bevoegde ethisch comité.....	1098
B.	Minister van Volksgezondheid.....	1100
1.	Voorafgaande toelating.....	1100
2.	Andere taken.....	1101
3.	Toelating voor experiment met menselijk lichaamsmateriaal.....	1102
C.	Commissie voor geneesmiddelen voor menselijk gebruik.....	1103
Afdeling 4.	Aansprakelijkheid.....	1104
§ 1.	Inleiding.....	1104
§ 2.	Foutloze aansprakelijkheid van de opdrachtgever.....	1109
A.	Artikel 29, § 1 van de Wet Experimenten Menselijke Persoon.....	1109
B.	Het principe van de foutloze aansprakelijkheid.....	1109
C.	Centrale aansprakelijkheid van de opdrachtgever.....	1111
D.	Verbod op exoneratiebedingen.....	1112
Afdeling 5.	Verzekering.....	1113
A.	Verplichte aansprakelijkheidsverzekering voor de opdrachtgever.....	1113
B.	Rechtstreekse vordering lastens de verzekeraar.....	1114
C.	Uitsluitingen of beperkingen in de verzekeringspolis.....	1114
Afdeling 6.	Strafbepalingen.....	1116
 Hoofdstuk II.		
Transseksualiteit.....		1119
Afdeling 1.	Genderidentiteitsstoornis en transseksualiteit.....	1119
§ 1.	Begrip.....	1119
§ 2.	Juridische context.....	1121
Afdeling 2.	De fundamentele rechten van transseksuelen.....	1122
§ 1.	Algemeen.....	1122
§ 2.	Een toenemende erkenning van de fundamentele rechten van transseksuelen.....	1122
A.	De eerste zaak werd afgewezen op procedurele gronden.....	1122
B.	De aan de lidstaten toekomende beoordelingsvrijheid is aanvankelijk zeer ruim.....	1123
C.	Een aangekondigde kentering.....	1123
D.	De inperking van de aan de lidstaten toekomende beoordelingsvrijheid.....	1124

Afdeling 3. De nationaalrechtelijke erkenning van de rechten van transseksuelen	1126
§ 1. De rechtspraak voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Wet Transseksualiteit.....	1126
§ 2. De Wet Transseksualiteit.....	1128
A. Algemeen.....	1128
B. Het ondergaan van een operatieve geslachtswijziging.....	1128
C. De wijziging van het juridische geslacht	1129
1. Hybride procedure	1129
2. De aangifte	1129
a. Voorwaarden	1129
b. Bij de aangifte te voegen verklaring	1130
c. Personen die aangifte kunnen doen	1131
d. Plaats van aangifte.....	1131
3. De akte houdende vermelding van het nieuwe geslacht.....	1132
4. Verhaalsmogelijkheden	1133
D. De voornaamsverandering.....	1133
1. De situatie vóór de inwerkingtreding van de Wet Transseksualiteit	1133
2. De Wet Transseksualiteit	1134
a. De voorwaarden tot voornaamswijziging.....	1134
b. De bevoegdheid van de minister van Justitie	1135
c. Een gewoon verzoek tot voornaamswijziging als terugvalbasis	1135
3. De termijn waarbinnen het verzoek dient te worden beoordeeld ...	1135
4. Verhaalsmogelijkheden	1136
5. De (rechtsgevolgen van de) beslissing tot toekenning van de voornaamswijziging	1137
 Hoofdstuk III.	
Orgaantransplantatie.....	1139
 Inleiding	1139
Afdeling 1. Toepassingsgebied.....	1140
§ 1. Organen	1140
§ 2. Handelingen	1143
A. Kernhandelingen	1144
1. Wegnemen en doneren.....	1144
2. Transplanteren.....	1144
B. Ondersteunende handelingen	1147
§ 3. Transplantatieoogmerk	1148
Afdeling 2. Algemene regels.....	1150
§ 1. Handhaving.....	1150

§ 2. Kwaliteit en veiligheid	1151
A. Algemeen	1151
1. Principe	1151
2. Organisatie	1152
B. Wegnemen en transplanteren	1155
C. Karakterisering, evaluatie en donorselectie	1157
1. Karakterisering	1157
2. Evaluatie en selectie	1159
D. Vervoer en preservatie	1161
E. Notificatie en traceerbaarheid	1162
1. Notificatiesysteem	1162
2. Traceerbaarheidssysteem	1163
F. Altruïsme	1164
1. Commercialiteitsverbod	1164
2. Anonimiteitsverplichting	1168
Afdeling 3. Orgaanwegneming bij levenden	1170
§ 1. Algemene waarborgen voor levende donoren	1170
A. Pluridisciplinair overleg	1170
B. Controleplicht van de wegnemende arts	1171
C. Registratie en opvolging	1172
§ 2. Meerderjarige donoren	1172
A. Toestemming van de donor	1173
1. Toestemmingsvoorwaarden	1173
a. Vrije en bewuste toestemming door de donor zelf	1173
b. Geïnformeerde toestemming	1175
c. Schriftelijke toestemming	1177
2. Herroeping van de toestemming	1178
B. Evenredigheid	1180
1. Algemene voorwaarde	1180
2. Bijzondere voorwaarden	1181
§ 3. Minderjarige donoren	1184
A. Evenredigheid bij een minderjarige donor	1184
B. Toestemming door een minderjarige donor	1186
Afdeling 4. Orgaanwegneming bij overledenen	1188
§ 1. Het overlijden	1188
A. Vaststelling van het overlijden	1188
B. Bijzondere overlijdensgevallen	1189
§ 2. De toestemming van de donor	1190
A. Stilzwijgen	1190
1. Vermoeden van toestemming	1190
2. Toepassingsgebied van het vermoeden van toestemming	1194
B. Verzet	1196
1. Geregistreerd verzet	1197
a. Personen die het verzet of de herroeping ervan kunnen registreren	1197

1° Meerderjarigen	1197
2° Minderjarigen	1198
b. Wijze waarop het verzet of de herroeping ervan moet worden geregistreerd	1199
2. Niet-geregistreerd verzet	1201
3. Automatische annulering bij meerderjarigheid	1203
C. Uitdrukkelijke toestemming	1205
Afdeling 5. Toewijzing van organen	1207
§ 1. De Europese uitwisselingsorganisatie	1207
§ 2. Toewijzingsregels	1208
A. Wachtlijsten	1209
B. Verdelingscriteria	1211
C. Ontvangerkeuze	1212
 Hoofdstuk IV.	
Lichaamsmateriaal voor geneeskundige toepassingen op de mens	1215
Afdeling 1. Inleiding	1215
Afdeling 2. Toepassingsgebied Wet Menselijk Lichaamsmateriaal	1217
§ 1. Materieel toepassingsgebied	1217
A. Lichaamsmateriaal	1218
1. Definitie	1218
2. Cellen, weefsels, gameten, embryo's, foetussen, organen e.a.	1218
3. Substanties onttrokken aan het lichaamsmateriaal	1220
4. Lichaamsmateriaal bestemd voor geneesmiddelen	1220
5. Stamcellen	1222
6. Uitzonderingen	1222
B. Handelingen	1223
C. Bestemming	1224
§ 2. Territoriaal toepassingsgebied	1226
Afdeling 3. Veiligheid en kwaliteit van wegneming tot toepassing	1227
§ 1. De wegneming in het ziekenhuis	1228
§ 2. Na de wegneming: de instellingen nemen het over van het ziekenhuis ...	1230
A. Raakvlakken	1230
1. Gunstig advies en erkenning	1230
2. Verzekeringsplicht	1232
3. Traceerbaarheid	1233
4. Verrichtingen door derden	1235
5. Beheerder van menselijk lichaamsmateriaal	1235
6. Ernstige en ongewenste bijwerkingen en voorvallen	1236
B. Verschillen	1238
1. Bank voor menselijk lichaamsmateriaal	1238
2. Intermediaire structuur voor menselijk lichaamsmateriaal	1239
3. Productie-instelling	1240
4. Overdracht binnen de EU en import – export	1241

§ 3. De toepassing in het ziekenhuis.	1242
Afdeling 4. De toestemmingsvereiste.	1242
§ 1. Toestemming van de levende donor.	1242
A. Principe.	1242
B. Wegneming weinig risicovol.	1244
C. Wegneming risicovol.	1246
D. Wet Orgaantransplantatie.	1246
§ 2. Overleden donor.	1248
§ 3. Uitzonderingen.	1251
§ 4. Toestemming voor secundair gebruik.	1252
§ 5. Betekenisvolle informatie over de gezondheid van de donor: recht op (niet) weten en therapeutische exceptie.	1255
Afdeling 5. Uitgesteld allogene en autoloog gebruik.	1256
Afdeling 6. Non-commercialiteit.	1260
§ 1. Reclameverbod.	1260
§ 2. Verbod op winsttoegmerk.	1261
 Hoofdstuk V.	
Menselijk lichaamsmateriaal voor wetenschappelijk onderzoek.	1263
 Afdeling 1. Wet Menselijk Lichaamsmateriaal.	
§ 1. Ethisch comité.	1265
A. Rol van het ethisch comité uitgebreid.	1266
B. Welke ethische comités?	1269
C. Geschrapte uitzondering – Onderzoek <i>in vitro</i> of in dieren- experimentele modellen.	1271
§ 2. Biobank.	1272
A. Uitbating en aanmeldingsplicht.	1274
B. Beheerder.	1275
C. Traceerbaar en anoniem materiaal.	1276
§ 3. Uitdrukkelijke toestemming – Basisprincipe.	1278
A. Principe.	1278
B. Modaliteiten.	1279
C. Uitzondering – Onmogelijkheid of uitzonderlijke ongeëigendheid – Secundair gebruik.	1281
§ 4. Vermoeden van toestemming – <i>post mortem</i>	1283
A. Nieuwe bron.	1283
B. Vereisten.	1284
1. Toepassingsvoorwaarden.	1284
2. Geen weigering.	1286
a. Geregistreeerde weigering.	1286
b. Vormvrije weigering/wilsverklaring.	1289
C. Kritiek.	1290
§ 5. Vermoeden van toestemming – Residuaire materiaal.	1293
A. Definitie van residuaire materiaal.	1294

B. Toepassingsvoorwaarden	1295
C. <i>De facto: blanket consent</i>	1297
D. Uitsluiting	1298
Afdeling 2. Embryowet en Wet Medisch Begeleide Voortplanting	1299
Afdeling 3. “Vrij” lichaamsmateriaal – Niet langer vrij voor wetenschappelijk onderzoek	1300

DEEL V.

HET EINDIGEND LEVEN

Hoofdstuk I.

Levensbeëindiging zonder verzoek	1307
---	------

Afdeling 1. Juridische kwalificatie	1307
---	------

§ 1. Mogelijke aansprakelijkheidsgronden	1308
--	------

§ 2. Mogelijke rechtvaardigings- of schulduitsluitingsgrond of verzachtende omstandigheden	1309
--	------

Afdeling 2. Levensbeëindiging zonder verzoek versus therapiebeperking	1312
---	------

§ 1. Juridische gelijkheid	1313
----------------------------------	------

A. Opzet	1313
----------------	------

B. Het materiële element	1314
--------------------------------	------

C. Resultaat	1314
--------------------	------

D. Het causaal verband	1315
------------------------------	------

§ 2. Recapitulatie van de voorwaarden	1315
---	------

A. Voorwaarden m.b.t. de patiënt	1316
--	------

1. Overleving is afhankelijk van een levensverlengende behandeling .	1316
--	------

2. Alternatief is therapiebeperking	1316
---	------

3. Geen uitdrukkelijk of impliciet verzet tegen levensbeëindiging	1316
---	------

B. Voorwaarden m.b.t. de levensverlengende behandeling die (anders) wordt gestaakt	1317
--	------

1. De levensverlengende behandeling wordt gestaakt	1317
--	------

2. Het staken leidt zeker tot het overlijden van de patiënt	1317
---	------

Hoofdstuk II.

Euthanasie	1319
-------------------------	------

Afdeling 1. De legalisering van euthanasie: verenigbaarheid met de grondrechten en wetstechniek	1319
---	------

§ 1. Verenigbaarheid van de Euthanasiewet met de grondrechten	1319
---	------

A. Gelijkheidsbeginsel	1319
------------------------------	------

B. Het EVRM	1321
-------------------	------

§ 2. Wetstechniek	1324
-------------------------	------

Afdeling 2. Actueel euthanasieverzoek	1325
---	------

§ 1. Materiële voorwaarden	1326
----------------------------------	------

A. Handelings- en wilsbekwame meerderjarige of ontvoogde minderjarige of een oordeelsbekwame minderjarige	1326
---	------

B.	Gezondheidstoestand van de patiënt	1329
1.	Ernstige en ongeneeslijke, door ongeval of ziekte veroorzaakte aandoening	1329
2.	Aanhoudend en ondraaglijk, niet te lenigen fysiek (of psychisch) lijden	1332
a.	Aanhoudend en ondraaglijk lijden	1332
b.	Fysiek (of psychisch) lijden	1333
c.	Niet te lenigen lijden	1335
C.	Het verzoek van de patiënt	1336
1.	Schriftelijk verzoek	1336
2.	Vrijwillig, overwogen, herhaald en duurzaam verzoek	1337
§ 2.	Procedurele voorwaarden	1339
A.	Procedurele voorwaarden voor alle euthanasieverzoeken	1340
1.	Informeren van de patiënt en voeren van een dialoog	1340
2.	Raadplegen van een andere arts	1343
a.	Hoedanigheid van de arts-consulent	1344
b.	Taak van de arts-consulent	1345
3.	Bespreking met het verplegend team	1347
4.	(Eventueel) gesprek met naasten en derden	1348
5.	(Eventuele) bijkomende voorwaarden van de arts	1349
6.	Bijkomende voorwaarden voor minderjarige patiënten	1350
B.	Bijkomende voorwaarden voor niet-terminale meerderjarige of ontvoogde patiënten	1351
1.	Tweede consult	1351
2.	Wachttermijn van minimum één maand	1352
Afdeling 3.	Euthanasieverklaring	1353
Afdeling 4.	Uitvoering van euthanasie	1354
§ 1.	Gezondheidsrechtelijke kwalificatie van euthanasie en de gewetensvrijheidsclausule	1354
A.	Gezondheidsrechtelijke kwalificatie van euthanasie	1354
B.	Gewetensvrijheidsclausule	1357
1.	De arts	1357
a.	Patiënt tijdig inlichten	1358
b.	Motiveringsplicht	1359
c.	Plicht tot doorgeven van het patiëntendossier	1360
2.	Geen andere persoon	1361
C.	Levensindeklinieken	1363
§ 2.	De uitvoering van euthanasie	1365
A.	Rol van de apotheker	1365
B.	Uitvoering door arts en bevoegdheidsverdeling met verpleeg- kundigen	1366
Afdeling 5.	Verplichting tot aangifte van euthanasie	1368
§ 1.	Federale Controle- en Evaluatiecommissie	1368
§ 2.	Procedure	1371

A. Het registratieformulier	1371
1. Nominatief deel	1371
2. Anoniem deel	1372
B. Procedure	1373
Afdeling 6. Verzekerings- en sociaalrechtelijke gevolgen van euthanasie	1375
§ 1. Euthanasie en verzekeringsovereenkomsten: de levensverzekering	1375
§ 2. Sociaalrechtelijke gevolgen van euthanasie: het ontslag of de afzetting	1377
Hoofdstuk III.	
Hulp bij zelfdoding.	1381
Afdeling 1. Juridische kwalificatie	1381
§ 1. Mogelijke aansprakelijkheidsgronden	1382
A. Geen strafbare deelneming aan zelfmoord	1382
B. Onopzettelijke doodslag door onvoorzichtigheid	1383
C. Inbreuk op de wetgeving omtrent psychotrope stoffen of verdovende middelen en op de Wet Uitoefening Gezondheidszorgberoepen	1383
D. Schuldig hulpverzuim	1385
1. Meerderheidsstandpunt rechtsleer	1385
2. Kritische toetsing	1385
a. Onthouding	1386
b. Groot gevaar	1386
c. Geen (medische) hulpplicht bij (wilsbekwame) weigering van hulp	1388
1° Bij een aangevatte zelfdoding of mislukte zelfdodings- poging	1388
2° Bij een voornemen tot zelfdoding	1390
E. Hulp bij zelfdoding behoeft een afzonderlijke strafbaarstelling	1391
§ 2. Mogelijke juridische grondslag	1391
A. Hulp bij zelfdoding versus euthanasie	1391
B. De Euthanasiewet als mogelijke juridische grondslag	1393
Afdeling 2. De beperking van de geoorloofdheid van levensbeëindigende hulp tot het medische model	1395
§ 1. Enkel een arts als verstrekker van de dodelijke middelen	1395
A. Geen dodelijke middelen zonder tussenkomst van een arts	1395
B. Tussenkomst van de arts niet beperkt tot het voorschrijven van de dodelijke middelen	1396
§ 2. De vereiste van een medische aandoening	1397
Afdeling 3. Levensbeëindigende hulp en psychiatrische patiënten	1399
§ 1. Levensbeëindigende hulp ook voor (uitsluitend) psychisch lijden	1399
§ 2. Aanhoudend en ondraaglijk lijden als gevolg van een ongeneeslijke psychiatrische aandoening	1400
A. Geen redelijk behandelingsperspectief	1400
B. Aanhoudend en ondraaglijk lijden	1401
§ 3. Vrijwillig en overwogen verzoek	1402

Afdeling 4. Levensbeëindigende hulp en levensmoeheid	1403
§ 1. Is er ruimte voor levensbeëindigende hulp wegens levensmoeheid in het medische model?	1404
A. Verschillende standpunten	1404
B. Geheel van ouderdomskwalen als ernstige medische aandoening	1405
C. Een polyopathie die ondraaglijk lijden veroorzaakt	1407
§ 2. Rol van de arts	1408

Hoofdstuk IV.

Pijnbestrijding met mogelijk levensverkortend effect en continue diepe sedatie	1411
---	-------------

Afdeling 1. Juridische kwalificatie	1412
§ 1. Doctrine van het dubbele effect	1413
§ 2. Afwezigheid van een (zeker) causaal verband	1413
§ 3. Noodtoestand	1415
§ 4. Wettelijk voorschrift	1416
Afdeling 2. Voorwaarden voor geoorloofde pijnbestrijding en continue diepe sedatie	1418
§ 1. Indicatie	1418
§ 2. Proportionaliteit	1419
§ 3. Geïnformeerde toestemming	1421
§ 4. Procedurele voorwaarden	1422
A. Overleg met ander zorgpersoneel en met de familie	1422
B. Zorgvuldige dossiervoering	1423
Afdeling 3. Continue diepe sedatie zonder vochttoediening	1423

Hoofdstuk V.

Palliatieve zorg	1427
-----------------------------------	-------------

Afdeling 1. Voorwaarden	1427
§ 1. Een levensbedreigende aandoening: zowel terminale als niet-terminale patiënten	1428
§ 2. Geheel van (multidisciplinaire) zorgverlening	1430
Afdeling 2. Palliatieve zorg als medische handeling en het recht op toestemming en informatie	1431

Hoofdstuk VI.

Staken of niet instellen van een medische behandeling	1433
--	-------------

Afdeling 1. Therapiebeperking en DNR	1433
Afdeling 2. Juridische kwalificatie	1434
Afdeling 3. Toestemmingsweigering van de wilsbekwame patiënt	1439
§ 1. Actuele toestemmingsweigering	1440
A. Een wilsbekwame weigering	1440

B. Uitdrukkelijke, vrijwillige en overwogen weigering	1440
C. Continuïteit van de overige zorgen	1442
§ 2. De voorafgaande negatieve wilsverklaring	1442
Afdeling 4. Therapiebeperking en de wilsonbekwame patiënt	1443
§ 1. Wijze van vertegenwoordiging	1443
A. Cascadesysteem van vertegenwoordigingsstandaarden	1443
B. Standaard van het belang van de patiënt	1444
C. Verzet van een wilsonbekwame patiënt	1445
§ 2. Conflictsituaties	1446
A. Conflict tussen vertegenwoordiger en arts	1446
B. Conflict tussen de vertegenwoordigers onderling of met andere familieleden en naasten	1447
Afdeling 5. Weigering van de arts om te behandelen wegens medische zinloosheid	1448
§ 1. Wanneer is een behandeling medisch zinloos?	1448
A. Fysiologische zinloosheid	1448
B. Kwantitatieve zinloosheid	1448
C. Economische zinloosheid	1449
D. Kwalitatieve zinloosheid	1450
§ 2. Wie beslist over medische zinloosheid?	1450
A. Wilsbekwame patiënt	1451
B. Wilsonbekwame patiënt	1452
§ 3. Vrijheid en aansprakelijkheid	1453
A. Gewetensvrijheid van de arts	1454
B. Contractuele vrijheid	1454
Hoofdstuk VII.	
Voorafgaande wilsverklaringen	1457
Afdeling 1. Inleiding	1457
Afdeling 2. Het begrippenkader en enkele algemene beschouwingen	1459
§ 1. Een voorafgaande wilsverklaring	1459
§ 2. Een negatieve tegenover een positieve voorafgaande wilsverklaring	1462
§ 3. Een voorafgaande wilsverklaring bij leven tegenover een voorafgaande wilsverklaring na overlijden	1462
§ 4. Een actuele tegenover een voorafgaande wilsverklaring	1462
Afdeling 3. De voorafgaande negatieve wilsverklaring	1464
§ 1. De fase van opstelling	1464
A. De declarant	1464
B. De suppleantopsteller	1469
C. De (facultatieve) tussenkomst van getuigen	1469
D. Een welomschreven tussenkomst	1470
§ 2. De tussenfase	1471
§ 3. De fase van uitvoering	1473
A. Het toepassingsgebied	1473

B. Een bindende wilsverklaring	1473
C. Een spoedgeval	1476
D. Een gegronde reden tot afwijking	1477
Afdeling 4. De voorafgaande positieve wilsverklaring	1480
§ 1. De fase van opstelling	1480
§ 2. De tussenfase	1480
§ 3. De fase van uitvoering	1480
Afdeling 5. De voorafgaande euthanasieverklaring	1483
§ 1. De fase van opstelling	1484
A. De declarant	1484
B. De suppleantopsteller	1487
C. De verplichte tussenkomst van twee getuigen	1488
D. De facultatieve tussenkomst van een vertrouwenspersoon	1491
§ 2. De tussenfase	1492
A. Een maximumgeldigheidsduur en de noodzaak tot herbevestiging	1492
B. De wijziging of intrekking	1495
C. De kenbaarheid	1496
§ 3. De fase van uitvoering	1499
A. Een niet-bindend en niet-afdwingbaar verzoek	1499
B. Het toepassingsgebied	1499
C. De procedurele voorwaarden	1501
D. De taak van de vertrouwenspersoon	1503
E. Het registratiedocument	1504
Afdeling 6. De voorafgaande machtiging van een vertegenwoordiger	1504
§ 1. De fase van opstelling	1505
A. Een bijzonder schriftelijk mandaat	1505
B. Een versterking van de autonomie van de declarant	1505
C. Een vrije keuze	1507
§ 2. De tussenfase	1509
A. De intrekking	1509
B. De kenbaarheid	1509
§ 3. De fase van uitvoering	1510
A. Een bindende wilsverklaring	1510
B. De herroeping door de persoonlijk gemachtigde	1510
 Hoofdstuk VIII.	
De vaststelling en de publiciteit van het overlijden	1513
Afdeling 1. Inleiding	1513
Afdeling 2. De vaststelling van het overlijden	1514
§ 1. Algemene beschouwingen	1514
§ 2. De traditionele kijk op de dood: het cardiorespiratoir criterium	1518
§ 3. De moderne kijk op de dood: het hersendoodcriterium	1519
A. De genese	1519
B. Het criterium van naderbij bekeken	1520

C. Het criterium van de hersenstamdood	1522
D. Het vaststellen van de (hersens)dood	1523
1. Door wie?	1523
2. De diagnostische fasen	1525
3. Het tijdstip van overlijden	1526
4. Orgaantransplantatie	1527
§ 4. Het hersendoodcriterium onder vuur	1531
A. Het criterium voldoet niet aan de definitie	1531
B. Het bestaan van verwarring	1532
C. Achterhaalde redenen	1533
§ 5. Mogelijke oplossingen	1533
A. Het behoud van het hersendoodcriterium	1533
B. Het cardiorespiratoir criterium	1534
C. De neocorticale dood	1539
D. Een persoonlijke invulling van de dood	1539
E. De dood als proces	1541
§ 6. De wetgever moet tussenkomen	1541
Afdeling 3. De publiciteit van het overlijden	1543
§ 1. De ambtenaar van de burgerlijke stand en de akte van overlijden	1543
§ 2. De wisselwerking met de arts	1544
A. Theorie en praktijk	1544
B. Een overlijden in een ziekenhuis of een ziekenwagen	1545
§ 3. De arts en het overlijdensattest	1546
§ 4. Het belang van het overlijdensattest	1548
A. Een bezwaar tegen begrafenis of crematie	1549
B. Het bijzondere geval van de crematie	1552
C. Een overlijden na een medische beslissing aan het levenseinde	1553
D. De geboorte van een levenloos kind	1555
§ 5. De wetgever moe(s)t tussenkomen	1557

Hoofdstuk IX.

Het juridische statuut van het lijk	1559
Inleiding	1559
Afdeling 1. De wettelijke bescherming van het lijk	1559
§ 1. Inleiding en begripsomschrijving	1559
§ 2. Graftschennis (art. 453 Sw.)	1560
§ 3. Persoonlijkheidsrechten	1563
A. Persoonlijkheidsrechten van het lijk of de familie?	1563
B. Kort overzicht inhoud onschendbaarheid en eerbied nagedachtenis lijk	1567
1. Juridische beschermingsregeling	1567
2. Duurtijd van de bescherming	1570
Afdeling 2. De juridische kwalificatie van het lijk	1571
§ 1. Het lijk: een persoon, een zaak of een <i>res sacra</i> ?	1571

§ 2. Het lijk en de lijkbestanddelen: een zaak in of buiten de handel?	1573
A. Voorwerp van contracten: algemeen	1573
B. Voorwerp van eigendom	1574
§ 3. Handeling op het lijk: medische handelingen?	1576
A. Handelingen op het lijk: algemeen	1576
B. Handelingen op het lijk: autopsies	1577
Afdeling 3. Het beslissingsrecht bij leven over het lijk en de lijkbezorging	1578
§ 1. Grondslag beslissingsrecht	1578
§ 2. Draagwijdte beslissingsrecht	1579
A. Afstand van lijkbestanddelen	1579
B. Afstand van het lijk aan de wetenschap	1579
C. Lijkbezorging	1582
1. Krachtlijnen regelgeving: een sterk gereguleerde keuzevrijheid	1582
2. Het lot van implantaten	1585
3. Begraving	1587
4. Crematie	1588
5. Conserveringstechnieken van het lijk	1590
a. Thanatopraxie en balseming	1590
b. Cryonisme	1592
c. Plastinatie	1593
Afdeling 4. Autopsie	1595
§ 1. Begripsomschrijving en belang	1595
§ 2. De gerechtelijke autopsie	1596
A. De politionele autopsie en andere onderzoeksdaden aan het lichaam	1596
B. De gerechtelijke autopsie	1597
§ 3. De wetenschappelijke autopsie	1603
A. Belang van de wetenschappelijke autopsie	1603
B. Algemeen: toestemming van overledene of nabestaanden	1604
C. Autopsie bij kinderen jonger dan 18 maanden na een medisch onverklaard overlijden	1605
D. De uitvoering van de autopsie	1607
<i>Trefwoordenregister</i>	1611
<i>Korte inhoud Volume I</i>	1625